

SPIRITUL HARETIAN ÎN CULTURA ROMÂNEASCĂ

Ilie TISMĂNARU¹

ilie_tismanaru@yahoo.com

Abstract: The great names of Romanian science and culture are part of the „hope chest” for next generation, and opening them to know and draw an curve overtime comes from the need to choose our life patterns and to relate to the morale and spiritual value which are stable and recognized, to integrate memory and to convey our gratitude. Therefore, this article aims to reveal the personality of the man who was Spiru Haret, also his achievements and his work.

Keywords: science,culture, spirit, personality, achievements.

I. Scurtă introducere

Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la trecerea în eternitate a academicianului Spiru Haret, doctrinarul și practicianul mișcării reformatoare a instrucției, educației și culturii românești de la cumpăna secolelor XIX-XX.

Născut la Iași, în anul 1851, sub regimul Convenției de la Balta Liman, trecut în neființă în anul 1912, la București, pe când România căuta să joace un rol de arbitru în noua criză orientală, Spiru Haret a traversat o epocă dintre cele mai demne de interes pentru istoria și cultura națională.

Din însemnările sale, ca și din mărturiile celor care i-au fost în preajmă de-a lungul vieții, putem contura calitățile copilului, ale tânărului și desăvârșirea lor în personalitatea adultului: un copil serios,

---

¹ Cadru militar, Ministerul Apărării Naționale; colaborator al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

dar blând la fire, retras de copii gâlcevitori, stând la sfat cu cei buni, liniștit și tăcut în bancă, prompt și decisiv, rar și lămurit. Deși în aparență arăta o fire închisă, rece, ascundea un suflet bun și credincios, când se convingea că a găsit cine să-l înțeleagă. Cu energia sufletului său cald, cu îndemnul prietenilor, cu o scrisoare, cu o vorbă de nădejde, izbutește să însuflețească până la entuziasm și abnegație pe cei care până la el erau desconsiderați și suspectați. Adolescentul liniștit, fără expansiuni de bucurie sau de violență se remarcă la maturitate prin pasiune pentru cercetare, tenacitate, putere de muncă, ambiție, perseverență, sobrietate, fire retrasă și rezervată, cinste și corectitudine.

După ce a studiat la Dorohoi, Iași și București, Titu Maiorescu l-a ajutat să plece la Paris, cu o bursă dedicată tinerilor studioși, dar fără mijloace. La 3 iulie 1875, Spiru Haret a obținut licența în matematici; la 9 august 1876 în fizică, iar mai apoi, la 30 ianuarie 1878, un doctorat în mecanica cerească, sub îndrumarea lui Victor Puisseux. Invitat să predea la Universitatea din Grenoble, tânărul savant român s-a întors totuși în patrie devenind profesor la 27 de ani și membru corespondent al Academiei la 28 de ani. În anul 1883 devine inspector general al școlilor, apoi, în anul 1885, secretar general la ministerul de resort, iar în cele din urmă ministru (cu unele sincope) din anul 1897 până în anul 1910, ani în care a gestionat reforma educației la orice nivel. Este un parcurs eminent, care l-a situat printre cele mai de seamă personalități ale epocii.

Deși avea renume mondial în matematică, vine la cârma școlii, avansând ideea că „pentru a organiza și a conduce învățământul într-un stat trebuie mai întâi a se defini cu precizie trebuințele pe care e vorba a le satisface și mijloacele de care se dispune pentru aceasta atât în bani, cât și în oameni” și a părăsit-o cu doar doi ani înainte de a muri de cancer. Nu a schimbat matematica pentru orgoliul de a fi ministru, ci a adaptat-o la realitatea socială într-un moment când națiunea română abia se definitivase. Axa reformelor sale, deși pornea din biroul ministerial, a fost adânc implantată în realitatea școlară a fiecărei localități, în viața profesională și privată a fiecărui învățător. A întreținut, de altfel, o corespondență impunătoare ca număr, dar și ca valoare, cu învățătorii care i se adresau, transformând problemele particulare în valori ale învățământului național.

II. Principiile școlii haretiene

Primul principiu, numit azil al centrării educației pe persoana celui educat, presupune regândirea discursului educațional clasic, centrat pe materii de predare, într-un discurs orientat de la achizițiile, nevoile și trebuințele educatului către demersurile familiei și societății. Formula s-a inversat: asemenea spiritului care coboară în materie și revine îmbogățit în propria ființă, familia și societatea sunt îndemnate de discursul haretian să vină către educat, căci numai astfel educatul poate reveni către familie și societate într-o calitate marcată de desăvârșire.

Principiul activismului, supranumit și școala vieții, cerea complinirea educației cu rezolvarea problemelor de viață ale elevilor, părinților și comunității. Orice informație nouă era predată nu doar ca valoare universală, ci și ca valoare imediat utilă elevilor, părinților sau comunității, copiii fiind îndrumați să parcurgă toate treptele cunoașterii de la însușirea teoretică a cunoștințelor la verificarea/aplicarea lor practică și de aici la implementare. Copiii explorau nu numai propriul spațiu vital și cel al comunității, dar făceau și observări și experimente pe loturile distribuite școlilor expres pentru aceasta. Spațiul educațional al elevilor a fost lărgit semnificativ și prin introducerea turismului școlar.

III. Reformele lui Spiru Haret

Efortul reformator al lui Spiru Haret a cuprins toate domeniile învățământului și culturii: a ridicat durata de școlaritate până la opt ani, ca în întreaga Europă; a unificat învățământul primar elementar în toată țara, creând premisa pentru ca școala primară să fie adevărata școală națională; a instituit bacalaureatul; a încurajat caracterul științific al învățământului liceal și metodele active de predare – învățare – evaluare; a înființat grădinițele de copii și școlile pentru adulți, iar pentru elevii săraci a înființat cantine școlare; a tutelat editarea de carte didactică, așa încât manualele să fie accesibile și omului simplu; a creat colecția „Biblioteca pedagogică”, constituită progresiv din traduceri de valoare din pedagogia universală; a sprijinit apariția revistelor pedagogice „Convorbiri didactice”, „Învățământul primar”, „Noua revistă pedagogică”; a instituit Sărbătoarea sădirii pomului.

Reformele sale au fost legiferate de vestita Lege a învățământului secundar și superior din anul 1898, care-i poartă numele, o lege care a creat coerență, simplitate, deschidere spre personalizarea elevilor și studenților prin instituirea unor rute individuale de studiu și formare, prin debirocratizarea învățământului.

Cea mai importantă valoare a lui Spiru Haret rămâne impregnarea învățământului cu o atitudine profund umanistă față de învățător. Haret a creat un nou tip de învățător: învățătorul apostol, singurul în stare să răspundă timpului națiunii.

IV. Realizări în știință, educație, sociologie, cultură

Pe scurt vom prezenta câteva din realizările haretiene:

- Traducerea „Tratatului de astronomie” al lui Quetelet în clasa a VI-a din limba franceză;

- Teza de doctorat „Despre invariabilitatea axelor mari ale orbitelor planetare” (1878);

- Comunicare la Academie „Pata cea mare roșie de pe planeta Jupiter”, care ridică problema existenței vieții pe o altă planetă a sistemului nostru solar, precum și „Despre accelerațiunea seculară a mișcării medii a Lunii”(1880);

- Proiectul de reformă a calendarului pentru trecerea la stilul nou în anul 1900.

- Recensământul populației din anul 1903 după noi formule statistice;

- Lucrarea „Mecanica socială”, publicată în franceză și română, care prezintă aplicarea formulelor matematice la studiul fenomenelor sociale și sistemelor materiale, asupra cărora sunt aplicate legile mecanicii raționale; introduce pentru prima oară la noi, metode matematice refigurând teoriile probabilităților (1910);

- Înființează 1.200 de școli rurale, iar numărul absolvenților cursului primar după 10 ani de ministeriat crește de la 6.460 la 26.992 și se dublează practic numărul învățătorilor;

- A fost printre fondatorii Societății Astronomice Romane (Flammarion), care mai târziu a dus la înființarea Observatorului Astronomic-Amiral Vasile Urseanu din București.

V. Filozofia lui Spiru Haret

Viața sa dedicată muncii a avut ca fundament principiile unei filozofii, a existenței prin comunitate socială; considera că forța vie sau energia este singura și adevărata bogăție a întregii societăți

Căutarea pârgھیilor potrivite de modernizare a societății pe principii științifice și de aplicare a matematicii și fizicii în studiile sociologice l-au plasat în sfera materialiştilor. Nu trebuie uitat și faptul că a luptat pentru instruirea țărănimii. Critica din partea ambelor partide, Liberal (al cărui membru a fost) și Conservator pentru spiritul său progresist, se datora introducerii științelor pozitive în școli. Concepțiile înaintate despre lume și viață se ridicau deasupra oricăror idei ale vremii, considerând că: „Natura vieții sociale pare să fie material supusă acelorași legi ca și cosmosul”.

VI. Cultura haretiană

Spiru Haret se remarcă în cultură prin următoarele:

- a sprijinit creația în toate formele ei: muzica, teatrul, artele plastice etc. Vioara Stradivarius, de pildă, i-a fost cumpărată lui George Enescu la inițiativa sa din donația de 10 bani a fiecărui elev;
- a înființat Colecțiile „Biblioteca pentru toți” și „Biblioteca pentru popularizarea științei”;
- antrenarea scriitorilor în activitățile școlare și arondarea lor Partidului Liberal.

VII. Spiru Haret – realizare de sine

Principiile astrologiei moderne, actuale, consideră realizarea de sine ca fiind capacitatea omului de a conștientiza adevărata sa menire în plan individual și de foarte multe ori și în plan colectiv. Nodul Lunar Nord sau Sensul Vieții lui Spiru Haret, este plasat la Leu, pe Casa muncii în horoscopul solar. Munca privită ca sens pentru un semn al puterii și regalității, cum este Leul, se putea manifesta doar din postura de mare decizie, cum a fost aceea de ministru.

Așadar, Spiru Haret a fost potrivit scrierilor sale filozofice, un adept al existenței capacității omului, de a folosi Liberul Arbitru prin propria voință. Se poate spune pe drept cuvânt că, a reușit să își atingă

menirea înscrisă în harta nașterii, într-o manieră idealistă, sublimând împlinirea individuală, prin realizările în favoarea celor neajutorați, acest lucru echivalând cu un sacrificiu de sine. Discreția față de viața personală s-a conturat extrem de vag în tot ceea ce s-a păstrat despre Spiru Haret, inclusiv în amintirile unor rude sau apropiați

Este foarte posibil ca frustrarea resimțită prin renunțarea la postul oferit de statul francez, ca și prin răceala afectivă și neîmplinirile din propria familie, să fi fost foarte profundă și pe fondul efortului intens, să-și fi epuizat rapid forțele, făcând loc unei boli incurabile; spiritul lui a trecut în neant la numai 61 de ani.

Contemporan cu Mihai Eminescu, viața lui Spiru Haret poate constitui o paralelă la viața marelui nostru poet. Dedicarea în muncă, puținele realizări în plan afectiv și motivația asumată la nivel colectiv de țară, prin patriotismul exagerat tocmai pentru a compensa atitudinea unor conaționali și curentul vremii, le sunt comune. Astfel, dacă lui Eminescu îi datorăm o operă realizată în sensul unei renașteri spirituale (sau trezirea spirituală a României), lui Spiru Haret îi suntem datori pentru o operă de renaștere materialist-structurală și morală, ambele datând din timpuri premergătoare realizării Marii Uniri de la 1918.

Școala românească, îndeosebi, îi datorează enorm lui Spiru Haret, matematician, astronom, profesor de elită și om politic, neatins parcă de noxele politicianismului, după cum rezultă din mărturiile epocii, din studiile ulterioare și mai ales din prețioasa lui arhivă. Haret a rămas un reper de neocolit, legat mai cu seamă de sfera educațională, însă definitoriu și pentru lumea românească modernă în ansamblu. El a însemnat nu numai legislație și organizare școlară, într-o epocă de mari convulsii, ci și soluții de redresare a satului românesc, în primul rând, soluții pragmatice și mereu actuale.

Catalogat ca revoluționar, instigator, „poporanist”, Spiru Haret a fost totuși cel mai prolific ministru al Instrucțiunii și Cultelor, datorită forței de a armoniza contrariile, consecvenței și mării sale capacități de adaptare. Cu siguranță, ar fi făcut față oricărui sistem politic, întrucât subordona politicul intereselor științei și culturii române și nu invers. Spiru Haret era, de asemenea, un idealist progresist și un evoluționist în adevăratul sens al cuvântului, întrucât proiecta în acest spirit,

inclusiv Instituția Bisericii, respectiv a Bisericii Ortodoxe Române, căreia îi cerea să evolueze în ritm cu vremurile.

Bibliografie

[1] *** *Operele lui Spiru Haret, publicate de Comitetul pentru ridicarea monumentului său*, volumul I, Editura „Cartea Românească”, București, 1936.

Pagini internet accesate:

[2] <http://www.astrele.ro/2011/02/28/spiru-haret-profil-astrologic/>

[3] http://ro.wikipedia.org/wiki/Spiru_Haret

[4] <http://www.lucafarul.net/spiritul-haretian-in-cultura-romana>